

DZINTARA KONFERENCE SANMARĪNO

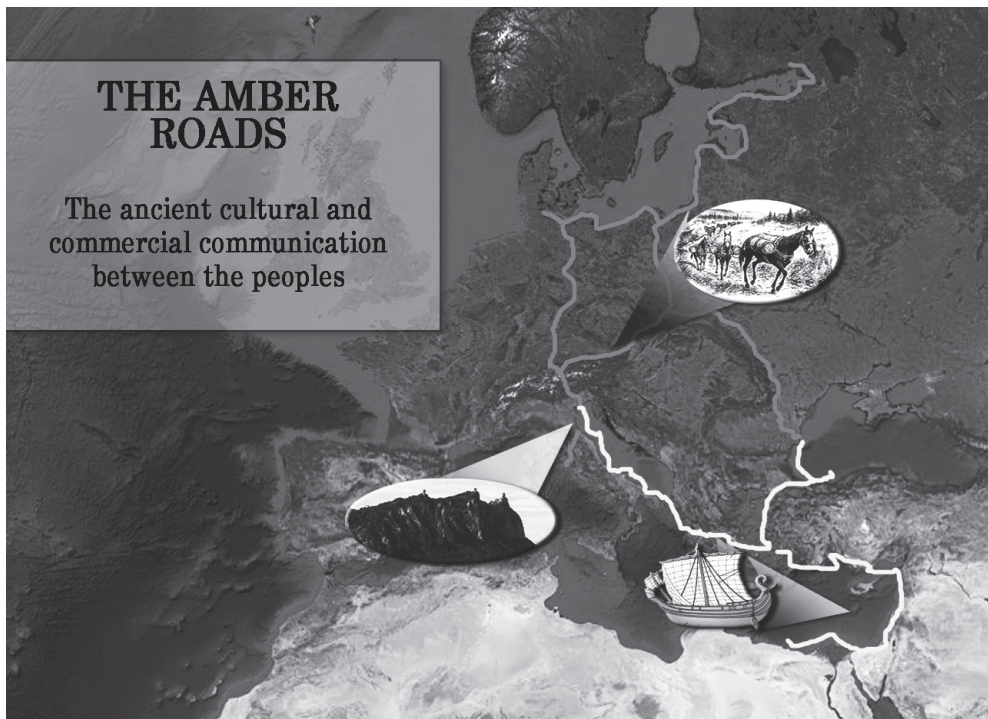
Šā gada 3.–4. aprīlī Sanmarīno notika starptautiska konference “Dzintara ceļi. Senā kulturālā un komerciālā komunikācija starp reģioniem”. Tās organizatori — Sanmarīno “Seno ceļu un komunikācijas virzienu starp nācijām” starptautiskā komiteja (C.V.I.A.), kuras darbības koordinators ir profesors Pjers Luidži Kellarosi (*Pier Luigi Cellarosi*) un kura sadarbojas ar Eiropas Savienību, kā arī Eiropas Padomi.

Konferencē tika nolasīti 27 referāti, kas aptvēra plašu izpētes teritoriju no Baltijas jūras līdz Baltajai jūrai neolītā un no Baltijas jūras līdz Adrijas un Melnajai, kā arī Egejas jūrai bronzas, agrās dzelzs laikmetā un Romas varenības laikā. Konferences darbā piedalījās desmit itāļu, pieci poļu, trīs čehu,

divi Latvijas un divi Lietuvas arheologi un pa vienam pārstāvim no Apvienotās Karalistes, Austrijas, Bulgārijas, Grieķijas un Slovākijas.

Konferences tematiskie bloki aptvēra neolītu Baltijas reģionā (četri referāti), bronzas laikmetu Austrumbaltijā (2) un Viduseiropā, ciešā saistībā ar dzintara ceļu izveidi bronzas laikmetā (6), Efesā, Mikēnās un Adriatikā, Peloponēsā un Trāķijas teritorijā (5). Itāļu speciālisti desmit referātos rādīja vispusīgu pieeju dzintaram, sākot ar agrās bronzas laikmetu un beidzot ar Romas laiku. Tā bija ideāla un vienreizēja iespēja uzzināt pēdējo pētījumu rezultātus tieši šajā reģionā.

Saskaņā ar konferences programmu, apskatu sākšu ar neolītu, kura laikā veidojās pirmie dzintara ceļi Baltijas jūras austrumu un

dienvīdu piekrastē. Par visgarāko šāda tipa ceļu uzskatāma garā distance no Baltijas jūras austrumu un dienvidaustrumu piekrastes līdz pat Baltijai jūrai ziemeļos. Kuršu kāpu Jodkrantes kolekcijas trapecveida piekariņu un pogveida, kā arī cauruļveida kreļļu atradumi, kā arī Sventājas (*Šventoji*) lagūnas un Sārnates neolīta dzintara apstrādes darbnīcu atklājumi pagājušā gadsimta 50.–70. gados norādīja uz dzintara pārpilnību un tā izmantošanu maiņai. Apmaiņas ekvivalenti un cēloņi ir saistāmi ar diviem fenomeniem — arheoloģiskiem atklājumiem Austrumbaltijas neolīta dzintara apstrādes pētniecībā. Pirmais no tiem ir Lubāna mitrāja neolīta dzintara apstrādes centra izpēte 60.–90. gados. Tas strādāja bez sava dzintara un to ieguva Litorīnas jūras piekrastē, apmainot pret augstvērtīgu kramu, kuru, savukārt, maiņas ceļā varēja iegūt no Volgas augšteces reģiona. Otrs fenomens ir Končanskas kapulauka atklājums Volgas augšteces labā krasta Mstas upes baseinā uz ziemeļaustrumiem no Ilmeņa ezera, kur 267 apbedītajiem bija 166 dzintara piedevas, no vienas līdz 400 vienībām. Šī dzintara lietu pārpilnība ļauj 12 000 vienības saturošo Končanskas dzintara kolekciju uzskatīt par kāda vēl neatklāta *redistribution* centra izveidei piederīgu Volgas augšteces reģionā. Ņemot vērā šos atklājumus, dzintara lielas distances ceļu esamība bija pierādāma, kartografējot dzintara atradumus Daugavas augšteces kreisā krasta pieteku sistēmā, tālāk skatot Volgas augšteces labā krasta pietekas, Volhovas upi, Ladogas ezera piekrasti, Karēļu zemes šaurumu, Svīras upi, Oņegas ezera rietumpiekraستی līdz pat Zalavrugas akmens konstrukcijas kapam Baltās jūras piekrastē. Jānorāda, ka jau Austrumbaltijas un Austrumeiropas vidējā neolītā elites kapa piedevās bija dzintars. Vēlajā neolītā Austrumbaltijas dzintara ceļu virziens bija vērsts uz dienvidiem, sasniedzot Dņepras vidusteci, kur tas tika atrasts Vidusdņepras auklas keramikas elites kapu piedevās. Šie ir visagrākie tālu ejošu komunikāci-

ju ceļi Eiropā. Tas nozīmē, ka arī Volgas un Okas reģionā atklātie ir par pāris tūkstošiem gadu vecāki salīdzinājumā ar Viduseiropas agrā bronzas laikmetā izveidotiem Baltijas–Adrijas ceļiem.

Par Austrumbaltijas dzintara neolīta ceļiem ziemeļu un dienvidu virzienā, saistot tos ar vispārēju informāciju par dzintara pētniecību šajā reģionā, sākot ar 1882. g. publicēto Jodkrantes, Kuršu kāpu, kolekciju, referēja Viļņas Mākslas akadēmijas prorektors Adoms Butrimis, kurš saskatīja dzintara rotu dažādību vidējā un vēlā neolīta kultūras dzintara apstrādātāju izstrādājumos. Īpaši tika izceltas lodveida amforu kultūrai piederošās skaistās ornamentētās dzintara ripas. Referāts tika noslēgts ar Ržucevas (Pamares) kultūrai piederošo izstrādājumu apskatu un norādi par iespējamu neolīta dzintara aizplūšanu no apstrādes centriem pa upju tīkliem uz dienvidaustrumiem.

Vislas grīvas Litorīnas jūras saskaloto smilšu nogulumos sakrājušies dzintari un no tiem gatavotās pirmās apstrādes pakāpes sagataves ir tēma, ko, pamatojoties uz ilga laika arheoloģiskajiem izrakumiem, izstrādājis Varšavas Universitātes profesors Ričards Maļinovskis, publicējot grāmatu “Aizvēsturiskais dzintars Vislas deltas reģionā” (*Prahistoryczne bursztyniarstwo na Żulawach Wislanych*. Malbork, 2014). Šeit atklātas 640 vēlā neolīta sezonālas dzintara pirmapstrādes vietas.

Bronzas laikmeta dzintara problēmas referātā “Kontakti un apmaiņa bronzas laikmetā Latvijas teritorijā, skats uz dzintaru un bronzu” apskatīja LU Arheoloģijas departamenta vēsturnieks Andrejs Vasks. Joprojām nav atrastas dzintara apstrādes darbnīcas, pēdējā no tām konstatēta Latvijas austrumu daļā, Lubāna mitrājā, Lagažas apmetnē, kas attiecināma uz agrā bronzas laikmeta sākumu. Kur dzintara izstrādājumi tika izgatavoti un kur tos nēsāja Austrumbaltijas bronzas laikmetā? Šādu jautājumu referātā iztirzāja Lietuvas vēstures institūta pētniece Agne Civilīte. Joprojām tiek diskutēts jautājums

par neapstrādāta dzintara vai gatavās produkcijas aizplūdi no Sembijas pussalas. Referente apskatīja galvenos bronzas laikmetam piederošo krellu tipus, kuri ir identiski lielam kultūrapgabalam, vērsot uzmanību uz krellu virkņu saturētājiem.

Ar faktoloģisko materiālu bagāti bija referāti, kas veltīti garās distances dzintara ceļu izveidei jau Viduseiropas agrajā bronzas laikmetā, turpinot arī vidējā un vēlā bronzas laikmeta dzintara ceļu apskatu. Čehijas Zinātņu akadēmijas arheologs Mihails Ernē nolasīja vienu no labākajiem konferences referātiem, iepriecinot klausītājus ar kodolīgu informāciju par Unetices (*Aunjetitz*) kultūras agrā bronzas laikmeta 106 objektiem Bohēmijā, kuru vairākums (82 %) ir kapiem piederoši. 3600 dzintara izstrādājumu veido kapa piedevas 304 apbedījumiem. 97,6% šo darbu ar vienkāršo urbumu ir tipiskas virtenēm piederošās krelles. Visbagātākais Mikulovices kaps satur 430 dzintara krelles un sešus diskus. Pārsteidzoši, ka agrajam bronzas laikmetam Bohēmijā pieder arī dzintara riņķis, virs kura izvietota un saplūst ar to vienā rotā taisnstūrveida simetriskā augšdaļa, kas atgādina Mikēnu šahtu kapenēs atrastos divus riņķus ar pieplacinātu un saplūstošu taisnstūrveida augšdaļu. Vai tas neliecina par Bohēmijas dzintara apstrādātāju tālajiem sakariem?

Ne mazāk interesants bija otra Čehijas Zinātņu akadēmijas referenta Staņislava Stuhlika priekšlasījums par Morāvijas dzintaru bronzas laikmetā. Ievaddaļā tika raksturots finālā eneolīta zvanveida keramikas (*bell beakers*) kultūras dzintars, kas pārstāvēts ar mums labi zināmām pogveida un cauruļveida krellēm, tajā skaitā parādot arī Lehovices ripveida un konusveida krelles (desmit atradumu vietas, 14 kapu piedevas, 60 senlietas). Ripveida krellu atradumi Unetices (11 vietas, 15 kapi, 41 senlieta), Tumuli un Urnlauku kultūras krelles tika rādītas arī katalogā, to pabeidza ar Hallštates un Lužicas kultūru krellu raksturojumu. Par Viduseiropu un vēlā bronzas, kā arī agrās dzelzs laikmeta dzin-

tara ceļu savas atziņas izteica trešais Čehijas Zinātņu akadēmijas pārstāvis Miroslavs Hitračeks. Šajā laikā dzintaram ir plašāks teritoriālais kontakts (Bohēmija, Morāvija un Slovākijas DR daļa), dzintara ceļš ir gājis caur Morāviju, vēlajā Hallštates un La Tene periodā pavirzoties nedaudz uz rietumiem. Dzintara rotas tika gatavotas turpat uz vietas.

Dzintara ceļi Mikēnu pasaulē, kura satur 3523 dzintara izstrādājumus, tiek pētīti Eiropas plašāka konteksta skatījumā, jo Poznaņas Universitātes pārstāvis Janušs Čebršiks ir veicis paraugu atlasī, pielietojot specializēto laboratoriju infrasarkanā staru spektroskopiju sukcināta noteikšanai. Referātā skaidri iezīmēti pieci galvenie dzintara iepļūšanas ceļi: no zvanveida kausu kultūras Eiropā, Veskassas, Unetices, *Armorican un El Argun* (Spānijas dienviddaļā) kultūrām. Referātā parādīta arī detāla šo ciklu hronoloģija. Periodizācija ir sastādīta, izmantojot rotu komplektu dažādību, kuru veido krelles, krellu virtenes, diskus. Galvenie krellu veidi ir lodveida rupjas vai pieplacinātas lodveida dažāda biezuma krelles.

Bulgārijas Zinātņu akadēmijas profesore Diana Georgijeva referēja par dzintaru Trāķijā. Enerģiskā izrakumu veicēja atzīmēja, ka jau 5. gs. Balkānu pussalas teritorijā līdz pat Melnajai jūrai dzīvoja grieķi, bet 4. gs. valoni nodibināja grieķu un maķedoniešu valsts līmeņa politizētu apvienību, kas jau 2. gs. kļuva par Romas provinci. Referente apskatīja vidējā bronzas laikmeta dzintara atradumus — 5000 dzintara krelles. Jāatzīmē, ka D. Georgijevas vadītajos arheoloģiskajos izrakumos bieži ir atrastas arī zelta rotas. Viņas popularitāte ir pietiekami liela, lai organizētu ekspedīcijas ar ārvalstu studentu palīdzību.

Insbrukas Universitātes profesors Aleksandrs Naso referēja par *Artemis* svētnīcas (Turcijas rietumu piekrastē) arheoloģiskajiem izrakumiem. Viņš iepazīstināja auditoriju ar lielisku 700 vienību lielu dzintara kolekciju. Tā iegūta arheoloģiskajos izrakumos ap

templi. Šo lielisko joniskās arhitektūras templi nodedzināja, bet Aleksandrs Lielais to licis restaurēt.

Vladimirs Turkāns un Margarita Musilova no Slovākijas Nacionālā arheoloģijas muzeja un Monumentu aizsardzības institūta iepazīstināja ar diviem galvenajiem dzintara ceļu komerciāliem maršrutiem Slovākijas teritorijā. Viens ir Donavas dzintara ceļš, kas savienoja reģionu ar Reinas upes baseinu un Alpiem, un otrs — ceļš no Baltijas jūras līdz Vidusjūrai. Tika atzīmēti arī nozīmīgākie dzintara caurplūšanas un apmaiņas punkti — Donavas un Morāvijas satekas vieta, Romas laika ekskluzīvo dzintara izstrādājumu izgatavošana un nocietinātu pilsētveida vietu celtniecība, kurām bija industriālas, tirgus un administratīvas funkcijas.

Referātu par Itālijas dzintara ieplūšanu un difūziju nolasīja Aizvēstures un arheoloģijas pētniecības centra pārstāve Veronika Galla, kas bija sagatavojusi to kopā ar vizināšāko dzintara pētniecības speciālisti šajā valstī Nuciju Negroni Katahiju no Milānas Universitātes. Bija lietderīgi uzzināt, kā bronzas laikmetā dzintars nokļuva Itālijas ziemeļos, kur bija galvenie bronzas laikmeta un dzelzs laikmeta dzintara maiņas punkti. Vispēcīgākā dzintara ieplūšana notika 8.–6. gs., figurālo rotājumu izgatavošana sākusies ar 8. gs. Lokālos ceļu savienojumus Itālijas iekšzemē ar ģeogrāfiskās informācijas sistēmas palīdzību veikusi Sjēnas Universitāte. Par dzintara izplatību Adrijas areālā dzelzs laikmetā un arhaiskā laika starpperiodā referēja Itālijas pārstāvis Andrea Celatino, raksturojot vislielākās šī perioda dzintara izplatības un sadalīšanas vietas, kā sasniegts augsta līmeņa dzintara apstrādes stils, kas atspoguļojas kapeņu piedāvās.

Pizas Universitātes pārstāve Marinella Paskuinuci īsi raksturoja Romas laika dzintara periodu, norādot uz Akvilejas un Ķelnes dzintara apstrādes skolu izveidi, kā arī vietējam Apūlijas dzintara apstrādes darbnīcām. Savukārt Guido Rosada no Padujas Universitātes runāja par slavenajiem Romas ceļiem *Via Popillia* un *Via Flamina*, kuri gāja uz ziemeļiem līdz Rimini un Adrijas jūrai. Eksistēja arī Venēcijas–Ravennas ceļš, bija izveidota ostu sistēma, kā arī upju un lagūnu ceļi.

Nobeigumā jāatzīmē Ferrāras Universitātes profesora Paolo Bellintano referāts par Alpu lomu Baltijas dzintara izplatīšanā. Dzintars tika pārnesti pa centrālo ceļu caur Alpiem, uzsverot tā nozīmīgumu dzintara izplatībā no ziemeļiem. Ziemeļitālijas dzintara kolekcija satur 12.–10. gs. 200 paraugus. Visagrākā dzintara parādīšanās Itālijā tiek saistīta ar agro bronzas laikmetu. Vidējā bronzas laikmeta laikā, iespējams, jau parādās lokālā vidē gatavotās krelles. Par šī fakta apstiprinājumu tika referēts jau 2013. g. Eiropas arheologu asociācijas 19. konferencē Dzintara pētniecības sekcijā, norādot par atklāto 13.–12. gs. Baltijas dzintara apstrādes darbnīcu ar *Tyrins* tipa krellēm.

Konferences dalībnieki Sanmarīno apmeklēja slaveno *Museo Civico Archeologico*, arī *Verucchio* muzeju, kas ierīkots romantiskā vietā sena klostera ēkā un pārsteidz ar koka kroņa un austu audumu atradumiem, ideāli darinātiem dzintara svārpstiem un aprīņojami skaistām apģērba saspraudēm.

Liela pateicība jāizsaka konferences organizētājiem — “Seno ceļu un komunikācijas virzienu starp nācijām” starptautiskajai komitejai par iespēju iepazīties ar tik plašu akadēmisku skatījumu uz dzintara ceļu pētījumiem.

Ilze B. Loze